

Козак Т.Б.,
м.Тернопіль

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

У статті висвітлено проблему професійної освіти Німеччини, проаналізовано основні етапи її становлення та розвитку. Охарактеризовано діяльність німецького дослідника, ініціатора реформ професійної школи Г.Кершенштайнера..

Ключові слова: професійна освіта, професійна підготовка, дуальна система професійної освіти.

Кардинальні соціально-економічні зміни, що відбуваються протягом останнього часу в суспільстві, пред'являють нові вимоги до професійної підготовки фахівців. Як показує дослідження, сучасна українська освіта розвивається у напрямку загальносвітових тенденцій. Важливим для нашої держави є досвід із організації професійної освіти Німеччини — країни, у якій великого значення надається підготовці кваліфікованих спеціалістів.

Проблема професійної освіти Німеччині є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників: Н.Абашкіної, І.Акімовой, Г.Андрощука, Л.Бикасовой, Х.Бланкерца, В.Кларіна, Р.Арнольда, У.Бека, Х.Беннера, В.Грайнерта, Г.Грунера, Р.Каніга, А.Келя, Г.Кершенштайнера, Г.Кутча, В.Лемперта, Є.Мунха, Г.Патцольда, Д.Торопова, Г.Федотової, Х.Фюра, П.Хільда, Р.Цедлера, А.Шельтона, В.Штратенверта та ін.

Вирішення сучасних проблем професійної освіти неможливе без історичного аналізу її становлення. Людство на усіх етапах своєї історії вирішувало важливу для себе задачу: передати трудовий і професійний досвід підростаючому поколінню.

Найдавнішою формою професійного навчання у Німеччині було ремісниче навчання у майстра. Ця форма професійної підготовки сягає періоду раннього середньовіччя.

Професійна підготовка у період середньовіччя охоплювала молодих людей віком від 12 до 18 років. Вона тривала, як правило, чотири роки і здійснювалася шляхом індивідуального навчання у майстра. Один майстер, здебільшого, навчав трьох-чотирьох учнів. Ця традиція професійного навчання, якої чітко дотримуються в Німеччині до сьогоднішнього часу, започаткувала принцип індивідуалізації практичної професійної підготовки. Професійне навчання і виховання в умовах ремісничої діяльності здійснювалося методами наслідування, повторення та наочного виконання складних операцій.

Вважаємо за необхідне зауважити, що у період середньовіччя досить поширеним явищем, переважно у сільських місцевостях, була неписьменність. Навчання грамоти та виховання як такого не було навіть у початкових формах, за винятком релігійного, що здійснювалося через відвідування церкви і прослуховування богослужіння.

Згідно з дослідженнями німецького педагога Г.Бланкертца (нім.: H.Blankerzt), майбутні купці і торгівці у період середньовіччя одержували дещо іншу професійну підготовку. Як і в ремісництві, навчання відбувалося переважно шляхом показу, наслідування та імітації. Проте, здобуття торговельних професій передбачало обов'язкове навчання грамоти, що і було запроваджене для ганзейських купців у 1250 році, а для торгівців — у 1350 році, відвідування церковних і монастирських шкіл, у яких вони вивчали латинь [3, 17].

У період Реформації (XVст. – початок XVI ст.) у Німеччині відбулася модифікація середньовічної освіти. Значний внесок у цей процес вніс М.Лютер (1483-1546), який поставив вимогу навчити кожну людину самостійно читати слово Боже. М.Лютер першим здійснив переклад Біблії на німецьку мову. У цей період було вперше впроваджене загальнообов'язкове

навчання і відкриті перші народні школи (нім.: Volksschule), навчання у яких було зорієнтоване на читання Біблії і Катехизу (нім.: Katechese). Варто зазначити, що навчання письму та арифметиці не мало обов'язкового і системного характеру.

У Німеччині здавна поряд із професійними ремісничими школами, які надавали робітничу кваліфікацію, функціонували навчальні заклади, які надавали різний рівень кваліфікації з інших професій. Так, у XIV ст. Виникли бухгалтерські школи, які стали попередниками сучасних середніх спеціальних навчальних закладів. З сучасної точки зору Лицарські Академії, які виникли у XVII ст. і готували нащадків дворян до практичної діяльності у сфері будівництва, сільського господарства, ремесел, управління та військової справи також вважають попередниками середніх спеціальних навчальних закладів. У 1821 році у Берліні було відкрито Технічний інститут. Навчання у Технічному інституті тривало, як правило, 2 роки. Передумовою вступу до інституту було однорічне навчання у пруських провінційних ремісничих школах. Дослідники вважають Технічний інститут попередником спеціалізованих професійних училищ другого ступеня (нім.: Berufsfachschule) [1, 14].

Перші спроби покращити освіту школярів датуються XVIII століттям, коли, наприклад, в маркграфстві Баден у 1760 році відвідування уроків малювання для ремісничих будівельників набули обов'язкового характеру. Зростаюча кількість робіт, які виконувалися за рекомендаціями майстрів, вимагали теоретичних знань. Це призвело до розвитку дидактики та навчальних планів. Поява реальних шкіл (нім.: Realschule) в епоху Відродження спонукала до появи конкурентної моделі освіти методу навчання в цеху.

На початку XIX століття держава, відповідно до процесів індустріалізації та розвитку ремісничого виробництва, здійснила спробу підняти рівень професійної освіти народу. Поряд із боротьбою з ліквідації неписьменності шляхом введення обов'язкового відвідування недільних шкіл

(1801р.) створювалися професійні навчальні заклади; набула розвитку спеціальна дидактика технічного малюнку (1820р.).

У 1876 році німецьким економістом, соціологом та політиком К.Бухером (нім.: K.Bucher) була розроблена концепція, згідно з якою професійна освіта мала здійснюватися у школах та в майстернях. Реорганізовані народні школи повинні були обов'язково мати навчальні майстерні [1, 20]. Таким чином, бачимо, що дуальна форма професійного навчання (нім.: Duale Ausbildung), згідно якої професійне навчання відбувається паралельно у професійних школах та на підприємствах, почала зароджуватися ще у ХІХ столітті.

У той час, як ідеї К.Бухера поступово втілювалися у південно-німецьких общинах, у 1878 році пруські державні залізничні підприємства здійснили серйозну спробу оновлення системи освіти. Згідно з цим нововведенням підготовка робітників залізниці перемістилася з сфери виробництва у спеціальні навчальні майстерні, де під керівництвом майстрів відбувався процес оволодіння усіма необхідними видами робіт на залізній дорозі. У цих майстернях учні вивчали: металообробку, ремонтну справу.

Значний внесок у процес формування дуальної форми професійної освіти Німеччини вніс німецький педагог-реформатор, теоретик професійної освіти Г.Кершенштайнер (1854-1932) (нім.: G.Kerschensteiner).

У 1897 році Г.Кершенштайнер розпочав реорганізацію ремісничих шкіл міста Мюнхена.

Будучи директором перших шкіл у Мюнхені та ініціатором реформ професійної школи Г.Кершенштайнер провів чітке розмежування між теоретичними знаннями, що одержуються на заняттях у школі, та практичними, що набуваються у результаті практичної діяльності. На його думку, тижневе навантаження теоретичної підготовки мало складати, як мінімум, 7-9 годин на тиждень та відбуватися не пізно у вечері, як це було раніше, а після обіду або в неділю зранку, оскільки для молоді, стомленої денною працею, вечірнє навчання фактично не має користі [5].

У 1900 році план реорганізації ремісничих шкіл було схвалено міською владою м. Мюнхена і, як показало дослідження, завершено практично за десять років. Реорганізацію ремісничих шкіл він розпочав паралельно із перебудовою народних шкіл. В обох типах шкіл навчання було пов'язано з практичною діяльністю учнів, до того ж особливої уваги надавалося державно-громадянському вихованню молоді. Різниця полягала лише у тому, що у ремісничих школах Г.Кершенштайнер ставив за основу оволодіння конкретною спеціальністю, а у народній школі мала впроваджуватися творча праця учнів, відповідно до вікових особливостей школяра.

Результати його діяльності висвітлено у чотирьох статтях: “Нова організація ремісничих шкіл у Мюнхені” (1902р.), “Сучасна організація шкіл продовженого навчання для дівчат” (1902р.), “Професійна чи загальна освіта?” (1904р.), “Три основні засади для організації шкіл продовженого навчання” (1906р.).

Г.Кершенштайнер за час своєї діяльності на посту шкільного радника у Мюнхені істотно реформував професійні школи та забезпечив їх власними майстернями і лабораторіями, шкільними садами, кухнями, акваріумами, залами для креслення і навіть тераріумами. Таким чином модель професійної школи була реалізована на практиці.

Г.Кершенштайнера значну увагу приділяв питанням підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності, допомоги їм у визначенні із майбутньою професією та свого місця у суспільстві.

Таким чином, у другій половині XIX ст. у Німеччині виникла нова форма професійного навчання — дуальна.

Визнаний внесок Г.Кершенштайнера у розвиток професійної освіти дозволив вважати його “Батьком професійної школи”.

У 1908 році було створено Німецький комітет з питань технічної освіти, що займався узагальненням досвіду професійної освіти по всій країні.

У 1919 році було опубліковано перші результати роботи Німецького комітету з питань технічної освіти, де були вперше систематизовані навчальні програми різних професійних шкіл. З цього моменту розпочалася так звана фаза консолідації дуальної професійної освіти і підготовки учнів для потреб конкретних підприємств.

Досліджуючи проблему професійних шкіл, Й.Мейзер (нім.: J.Meuser) довів наявність прямо пропорційної залежності між принципом професійної школи та відповідним рівнем економічного та технічного розвитку країни. Він прийшов до висновку, що принцип професійної школи було створено для подолання глибинних процесів трансформації, перед усім у сфері виробництва та організації праці [6].

Таким чином, виникнення дуальної форми професійного навчання позитивно вплинуло на підготовку фахівців, проте своєю появою почало витісняти навчальні заклади професійної освіти з повним тижневим навантаженням (нім.: Vollzeitschule).

Після другої світової війни (1945р.) Німеччина була поділена на Східну (Німецька демократична республіка (НДР)) і Західну (Федеративна республіка Німеччини (ФРН)) частини.

Професійна освіта у цих двох країнах формувалася по-різному: у НДР було створено єдине управління народною освітою; у ФРН відбулося відновлення адміністративного поділу на федеральні землі з органами управління освітою у кожній землі – земельними Міністерствами освіти [4, 2].

У 1948р. у НДР були створені перші професійні школи на народних підприємствах, які з часом стали головним видом професійного навчального закладу. Вони надавали професійну освіту майбутнім робітникам. Наприкінці 50-х років ХХ ст. третина усіх професійних шкіл була організована на підприємствах [4, 14-15].

На початку 60-х років ХХ ст. у обох німецьких державах відбулися помітні суттєві зміни у сфері політики освіти, які були зумовлені передусім науково-технічним прогресом.

Розвиток професійної освіти у Західній Німеччині розпочався з середини 60-х років — з початком освітньої реформи.

Рішучим і важливим кроком, що сприяв оновленню професійної освіти у ФРН, було прийняття німецьким бундестагом “Закону про професійну освіту” (нім.: Berufsbildungsgesetz) у 1969 році [2]. Завдяки цьому закону дуальна форма професійного навчання стала однією з моделей, яка регулюється державою. Закон про професійну освіту сприяв регулюванню на законодавчому рівні професійної освіти і професійної перепідготовки.

З 70-их років ХХ ст. почалась фаза розквіту дуальної системи освіти. Професійна освіта у ФРН зайняла домінуючу позицію у більшості федеральних земель.

У 80-х роках ХХ ст. в обох державах відбулися покращення якості професійної освіти і значні зміни у педагогіці професійної освіти, що були зумовлені впровадженням у світ праці інформаційної і комунікативної техніки. Це сприяло швидкому розвитку спеціалізованої праці на рівні робітників спеціалістів і техніків.

Після об'єднання НДР і ФРН (у жовтні 1990 року) політика у сфері професійної освіти в об'єднаній Німеччині набула нового акценту, що було зумовлено не лише потребами політичної інтеграції, демократизацією державних структур у нових землях, а й глибинними процесами перебудови економіки, переходом колишніх народних підприємств до розряду приватних. Професійна освіта НДР почала розвиватися за зразком Західної Німеччини.

Вивчення наукових праць, документальних джерел, нормативно-правової документації дало змогу дійти висновку, що професійна освіта Німеччини пройшла довгий шлях розвитку, з плином часу вона постійно оновлювалася та

переймала на кожному з етапів розвитку специфіку та методи професійної підготовки.

Література та джерела

1. Абашкіна Н.В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині: /Монографія/. – К. : Вища школа, 1998. – 207с.
2. Berufsbildungsgesetz (BBjG) vom 14. August 1969, zuletzt geändert durch den Einigungsvertrag vom 31. August 1990 in Verbindung mit dem Einigungsvertragsgesetz vom 23. September 1990 // Ausbildung und Beruf, Rechte und Pflichten während der Berufsausbildung. Hrsg. Der Bundesminister für Bildung und Wissenschaft. – Bonn, 1990. - 208 S.
3. Blankertz H. Die Geschichte der Pädagogik: von der Aufklärung bis zur Gegenwart.-Wetzlar, Buchse der Pandora, 1982.- 319 S.
4. Führ C. Deutsches Bildungswesen seit 1945.- Bonn: Inter Nationes, 1996.- 342 S.
5. Kerschenscheiner G. Die Neugestaltung des gewerblichen Schulwesens in München. – Düsseldorf, 1954. – S.119-121.
6. Meyser J. Die berufspädagogische Genese des Produktionsgrundprinzips. Von den Ursprüngen im 18. Jahrhundert zur aktuellrn Situationen Frankfurt a. M., 1996. – S.67.

ESTABLISHMENT OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GERMANY

Tetyana Kozak

The problem of professional education in Germany is highlighted in the article. The main stages of its establishment and development are analyzed. Activity of German scientist, reform initiator of H.Kerschenscheiner professional school is characterized.

Key words: professional education, professional training, dual system of professional education.